

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātnes padomes, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Zinātnieku savienības laikraksts

3 (148)

1998. gada 9. februāris

Par klonēšanu, aizliegšanu un zinātnieka atbildību

Saruna ar Ētikas komisijas priekšsēdētāju LZA akadēmiķi VIJU KLUŠU

— Dollija — pirmā 1996. gadā Skotijā klonētā aita. Nu jau ir arī Mollija un Pollija. Ir klonēti bullīši.

— Japānā esot arī gotiņas.

— Klonēšana bīstami strauji tuvojas cilvēkam, vismaz runu līmenī, un sabiedrībā ap to virto kaislības, jo vairāk tādēļ, ka tepat "Dienā" lasām — Čikāgas zinātnieks un ārsts Ričards Sids, kurš nav nekāds kaktu dakteris, bet izglītību guvis Hārvardā, paziņojis, ka viņam jau ir speciālistu komanda un četri neauglīgi laulātie pāri, kuriem viņš mēģināšot palīdzēt klonēšanas ceļā tikt pie ilgotiem pēcnācējiem. Ja ASV Kongress to aizliedīs (Bils Klintonš ir devis rīkojumu izveidot Bioētikas komisiju un aicinājis nākamo piecu gadu laikā aizliegt jebkādu cilvēku klonēšanas eksperimentus), Sids ar savu "brandžu" došoties uz Meksiku. (Kā tās lietas notiek, liecina skandāls Tallinas slimnīcā, kur Izraēlas ārsti, kuri bija iera- dušies ar saviem pacientiem un donoriem, izdarīja tādu nieru transplantāciju, kas Izraēlā ar likumu ir aizliegta.) Taču, pirms runājam par klonēšanas atļaušanu vai aizliegšanu un ar to saistītajām ētikas problēmām, vispirms, lūdzu, pastāstiet, kā tā lieta praktiski tiek darīta.

— Ņem cilvēka somātisko šūnu, tātad, tādu, kas nav dzimumšūna, tādēļ tā var būt no jebkuras vietas, piemēram, no rokas ādas, eskastrāģē tai kodolu, kas satur pilnu ģenētisko informāciju, un pārstāda to olšūnā, no kuras savukārt ir "izņemts" kodols. Notiek kodola transplantācija. Olšūnu ar jauno kodolu implantē nesējā — mātē, kur tā attīstas par embriju utt., līdz piedzimst šūnas devēja "vēlīnais dvīnis" — viņa atkārtotums pēc daudziem gadiem. Vai "dvīnis" tiešām būs pilnīgi identisks, to vēl neviens nevar pateikt, jo, kaut arī ģenētisko informāciju viņš saņem no šūnas devēja, tomēr attīstības laikā to baro "mātes" organisms. Tāpat vai no 1940. gadā dzimušā pilnīgu analoģu var iegūt 2000. gadā, ja pa šiem 60 gadiem ir tik ļoti mainījusies vide, kā ārējā, tā sociālā un psiholoģiskā? Es domāju, ka tai identitātei vēl jāpieliek klāt liela jautājums.

Jautājums viņu vispār ir vairāk nekā saprašanas. Lai klonētu pirmo aitu Dolliju, Skotijas Roslina institūtā bija nepieciešami vairāk nekā 200 mēģinājumi, jo embriji vai nu neatstīstās nemaz vai neatstīstās normāli. Kādā šūnas fāzē ir iespējams pozitīvs iznākums? Kā ir ar audu saderību — auglis taču attīstās svešā "mātē". Mēs neko nezīnām par smadzeņu kognatīvajām īpašībām, par uzvedību, reakcijas ātrumu, spēju iegūt refleksus, reakciju uz stresu utt. Vēl tik daudz jautājumu jānoskaidro eksperimentos ar dzīvniekiem, pirms uzdrīkstēties ķerties klāt cilvēkam. Farmācijā, lai jauna viela kļūtu par zālēm, paiet gadsimtiem. Tik ilgi ir pārbaužu laiks, iekams to rekomendēt cilvēkiem un pārdod aptiekās.

— Tad jau Klintonā noteiktie pieci gadi vēl ir ļoti īss laiks. Eiropas Padome pieņēma deklarāciju aizliegt cilvēku klonēšanu, šķiet, neminot nekādus noteiktus terminus. Latvija ir pievienojusies šai deklarācijai.

— Lielbritānija gan ne, jo tieši Skotijā taču tika gūti pirmie redzamie rezultāti. Lielbritānija negrib izlaist no rokām savu prioritāti, jo valstis, kas šo deklarāciju neparaksta, vienlaģ eksperimenti turpināsies. Nav jau runa par labu vai sliktu zināt- ni, tas būtu mulķīgi, jo zinātne ir izziņas process, ko nevar apturēt ar deklarācijām vai aizliegumiem. Runa ir par ko citu — par mērķiem, kam kalpo zinātnes atklājumi. Par labu vai sliktu zinātnes izmantošanu, un tur sabiedrība var teikt savu vārdu. Nevis aizliegt automašīnas, jo tās sabrauc cilvēkus, bet prasīt, lai šoferi ievērotu satiksmes noteikumus. Ķīmiskie un bioloģiskie ieroči pilnīgi pamatoti ir aizliegti, kaut gan jebkurā zinātniskajā laboratorijā ir pietiekami daudz indīgu vielu, lai noindētu visu Rīgu, ja kādam maniākam ienāktu prātā tās ielaist ūdensvadā. Vai hepatīta vīrusi, mēra bacīļi. Tie taču mums ir. Tātad, runa jau nav par to, ko var izdarīt, bet gan par to, kas var izdarīt. Un tā jau ir ne tikai zinātnes, bet galvenokārt ētikas problēma. Pirmkārt, protams, zinātnieka ētikas problēma.

— Eiropas Padome savā deklarācijā iestājas par individa aizsardzību, lai netiktu aizskarta katra individa unikalitāte. Taču pilnīgi iespējams, ka kāds bezbērnu multimiljonārs tieši to vēlas — redzēt dēlā savas individualitātes turpinājumu, tā sakot, savu nemirstību?

— Pirmkārt, kā jau es sākumā teicu, pagaidām vēl neviens nevar apgalvot, ka tā "kopija" tiešām būs pilnīgi identiska "oriģinālam". Otrkārt, ļoti sarežģīts ir vecāku jautājums. Kurš ir tēvs, kura — māte? Ja somātisko šūnu devis likumīgais tēvs, tad it kā tēvs būtu, bet ja šūna ir ņemta no mātes? Kurš

tad ir tēvs? Un māte? Vai nesēju, praktiski — inkubatoru, var uzskatīt par likumīgu māti? Būtu jau jauki, ja tādā ceļā pie veselīga, iedzīmtām kaitēm nepakļauta bērna varētu tikt precētie pāri, kur vīrs vai sieva nespēj radīt bērnus parastā veidā. Taču jebkurā gadījumā tā drīkstētu būt tikai ļoti elitāra operācija, nevis masveida "atražošana".

— Atombumbu savas mājas pagrabā diez vai kāds uztaisīs, tur vajadzīgas citas jaudas. Cik lielas laboratorijas vajadzīgas, lai nodarbotos ar klonēšanu?

— Šī istaba (proti — Zinātnieku savienības 613. istaba ZA Augstceltnē) ir pilnīgi pietiekama. Lai veiktu šūnu kodolu transplantāciju, pietiek ar labu mikroskopu un, protams, labām zināšanām un iemaņām. Tieši tādēļ tik svarīgi ir panākt jebkuru šādu pētījumu "caurspīdīgumu", kontroli no sabiedrības puses, un stingru ētikas normu izstrādāšanu un ievērošanu. Es to varu apgalvot, jo piedalos dažādās starptautiskās komisijās par laboratorijas dzīvnieku izmantošanu eksperimentos. Arī Latvijā ir izveidota Ētikas komisija par laboratorijas dzīvnieku izmantošanu biomedicīniskajos pētījumos. Tajā pašā Lielbritānijā, kur klonē aitas, ētikas kritēriji darbojas jau vismaz 50 gadus, to ievērošanu uzrauga iekšlietu ministrija. Pie mums Latvijā — tikai astoto gadu. Tieši no Anglijas nāk visstrikākie aizliegumi. Tur katru pētniecības projektu, kurā paredzēts izmantot laboratorijas dzīvniekus, "marinē" mēnešiem ilgi, līdz saņem, piemēram, tādu atbildi — jūs pieprasījāt atļauju izmantot 20 laboratorijas žurkas, bet mēs pārbaudot nācām pie slēdziena, ka pietiks ar 18. Anglijā ir arī ļoti liels sabiedrības spiediens, tā saucamie antivivisekcionisti rīko piketus un dažādas nekārtības pie ēkām, kur notiek starptautiski kongresi un konferences. Diemžēl, viņus "vivisekcionistu" kongresos neielaiž no neuzklausa, atšķirībā no Šveices, kur to dara, tādēļ nekādu masu protesta akciju nav.

— Vai jums šeit, Latvijā, kāds ir prasījies atļauju laboratorijas dzīvnieku izmantošanai?

— Nav gan. Protams, sākumā par to nebija nekādas informācijas, tādēļ mēs organizējām kursu un joprojām katru gadu sūtam cilvēkus uz kursem, kurus kādā no valstīm rīko Laboratorijas dzīvnieku zinātnes asociācijas Eiropas federācija. Tās ir 80 stundu garas programmas par eksperimenta dizainu, par to, ko pasaulē pēti, ar ko un kā pēti — lai dzīvnieki eksperimenta laikā nejūstu sāpes un stresu. Kursus beidzot tiek izsniegts sertifikāts. Pagaidām mēs te, Latvijā, esam tikai **rekomendējoša** institūcija, jo nav jau pieņemts arī likums par dzīvnieku aizsardzību. Tas tā kā drusku sakustējās pēc "zirgu lietas", bet nu jau atkal stāv uz vietas.

— Vai likums par dzīvnieku aizsardzību aizstāv arī katru balto peliti un jūras cūciņu?

— Jā, jo tajā ir paredzēts aizstāvēt četras dzīvnieku grupas, kas pašas sevi nevar aizstāvēt — lauksaimniecības dzīvniekus, atrakciju dzīvniekus (cirka, zvērnīcu u. c.), mājdzīvniekus un laboratorijas dzīvniekus. Eiropā, lai strādātu ar laboratorijas dzīvniekiem, ir nepieciešams, lai sertificēts būtu pats eksperimentētājs, lai dzīvnieki būtu ņemti no sertificētas audzētavas un lai tiktu strādāts ar sertificētām metodēm. Var teikt, ka pašlaik mēs vēl tikai apgūstam šo pieredzi, bet tas laiks, kad eksperimentiem ķēra suņus un kaķus, tomēr jau ir pagātnē.

— Pati atceros lasījusī sludinājumu avīzē, ka Organiskās sintēzes institūts zinātniskam darbam pērk kaķus. Studenti būdami, zvaniņām un prasījām, cik dod par vienu "zinātnisko darbinieku", vai ir vērts list ar maisu pagrabā.

— Gan Eiropas Savienība, gan citas starptautiskas organizācijas, tādas kā Ziemeļvalstu Ministru padome, sponsorē dažādus kursus tieši bijušajām "sociālisma nometnes" zemēm, lai tuvinātu tās tiem stingrajiem kritērijiem, kādi valda attīstītajās Eiropas valstīs. Atgriežoties pie klonēšanas — briesmas draud ne jau no Anglijas, kur tie stingrie likumi ir noteikumi. Eiropa diemžēl nav visa pasaule, un kur garantija, ka pazīstama Latvijas zinātnieka vārdiem izsakoties, kāds fanātisks musulmaņu šeihs par lielu naudu nenopērk negodīgu zinātnieku un neliek tam klonēt veselus balto vergu armiju?

— Tas jau skan kā fantastiska šausmu filma, ar kurām tik bagātīgi mūs baro kino un televīzijas ekrāni. Labāk atcerēsimies to pasen redzēto jautro filmiņu par mūsdienu amazo- nēm, kas, patriekušas no savas salas nekur nederīgos vīriešus, bija apguvušas ne tikai visus vīru darbus, bet arī iemācījušas pavairot savu skaitu. Pie tam dzīma tikai meitenes. Tā taču ir vistīrākā klonēšana!

Viju Klušu iztaujāja Zaiga Kiperē

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS GADĀ PILNSAPULCE

1998. gada 13. februārī
plkst. 13.00

LZA konferenču zālē,
Rīgā, Akadēmijas laukumā 1

PILNSAPULCES DARBA KĀRTĪBA

- 13.00 Pilnsapulces atklāšana
- 13.05 LZA balvu pasniegšana
- 13.20 Pārdomas par LZA darbību 1994.—1997. g.
LZA prezidents Tālis Millers
- 13.40 Pārskats par LZA darbību 1997. gadā
LZA ģenerālsekretārs Andrejs Siliņš
- 14.00 LZA Uzraudzības padomes ziņojums
Akadēmiķis Oļģerts Krastiņš
- 14.15 Diskusija, galavārdi
- 15.00 LZA prezidenta amata kandidāta runa
Pārtraukums kafijai
- 15.30 LZA prezidenta, amatpersonu, Senāta un Uzraudzības padomes vēlēšanas
LZA prezidijs

NODAĻU PILNSAPULCĒS

LZA Ķīmijas un bioloģijas zinātņu nodaļas pilnsapulce

notika 30. janvārī. Par nodaļas darbu 1997. gadā un priekš- likumiem 1998. gadā referēja nodaļas priekšsēdētājs akad. M. Lī- daka. Pēc pārskata par nodaļas isteno un korespondētājoceklju individuālajām atskaitēm un LZA un LLMZA P. Lejiņa balvas laureāta C. Šķiņķa referāta "Aktuālas ūdenssaimniecības problēmas Latvijā" notika nodaļas priekšsēdētāja un citu amatpersonu vēlēšanas.

Par LZA Ķīmijas un bioloģijas nodaļas priekšsēdētāju ievēlēja LZA ist. loc., Dr. habil. ķīm. Raimonda VALTERU, par nodaļas priekšsēdētāja vietniekiem — LZA ist. loc., Dr. habil. ķīm. Gunāru DUBURU, LZA ist. loc., Dr. habil. med. Viju KLUŠU un LZA ist. loc., Dr. habil. inž. Uldi VIESTURU. Nodaļas padomē vēl ievēlāti M. Be- ķers, P. Cimdiņš, E. Grēns, A. Jemeljanovs, M. Kalniņš, R. Kondratovičs, M. Līdaka, T. Millers, J. Stradiņš, A. Strakovs, J. Volkolākovs, H. Zenkevičs.

Nodaļa nobalsoja par LZA goda doktora grāda (Dr. h. c. med.) piešķiršanu P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja direktoram Kārlim ĀRONAM.

LZA Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas pilnsapulce

1998. gada 3. februārī notika LZA Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas sapulce — pārskats par darbu aizvadītajā gadā un nodaļas priekšsēdētāja un Padomes vēlēšanas. Tradicionāli sapulci kuplī- nāja jaunāko publikāciju izstāde. Par zinātnisko un organizatorisko darbu ziņoja LZA ist. loc. V. Hausmanis. Izvērsās aktīva diskusija par aktuālo zinātnisko problēmu izskatīšanu un atspoguļošanu LZA, nodaļas un programmas "Letonika" sēdēs, piem., izskanēja ietei- kums vēlīt sēdi — konferenci latviešu valodas situācijai, aplūkot Latvijas laukus ne vien ekonomistu, bet kultūras vēsturnieku un speciālistu skatījumā, pievērsties mūsdienu ekonomikas problēmām utt. Sevišķi plaši tika aplūkoti "Letonikas" sēžu tematika.

Sapulcē piedalījās kups akadēmijas locekļu pulks. Ar darba vērtējumu un paredzēto perspektīvu iezīmēšanu uzstājās LZA vice- prezidents J. Stradiņš.

Par nodaļas priekšsēdētāju ievēlēja V. Hausmani. Nodaļas Pa- domē tika ievēlēti: A. Caune (pr-tāja vietnieks), S. Cimermanis, L. Dzene, J. Graudonis, J. Krastiņš, J. Kursīte (pr-tāja vietniece), M. Kūle, P. Pētersons, B. Rivža, V. Skujiņa, J. Stradiņš, K. Torgāns.

LZA Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļas pilnsapulce

1998. gada 4. februārī notika LZA Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļas pilnsapulce, kurā ar ziņojumu par nodaļas darbu uzstājās tās priekšsēdētājs akadēmiķis J. Ekmanis. Tika apspriesti priekš- likumi nodaļas darbam 1998. gadā un ievēlēta vadība. Par nodaļas priekšsēdētāju ievēlēts akadēmiķis J. Ekmanis, par priekšsēdētāja vietniekiem — akadēmiķi V. Tamužs un A. Buiķis. Nodaļas valdē ievēlēti akadēmiķi J. Bārdiņš, A. Buiķis, J. Ekmanis, O. Lielausis, R. Rikards, A. Skudra, V. Tamužs, I. Tāle un korespondētājoceklji A. Balklavs — Grīnhofs, A. Krēslīns, J. Kristapsons un J. Rudzītis.

Mūsu demogrāfiskā politika un tajā nepieciešamās pārmaiņas

Demogrāfisko politiku pieņemts uzskatīt par valsts sociālās politikas daļu, ja pēdējo izprot plašākā šī jēdziena nozīmē — kā visu, kas saistīts ar sabiedrību: tās struktūras veidošanu pēc dažādām pazīmēm, sociālo slāņu un grupu savstarpējo attiecību harmonizēšanu u. tml. Tomēr abu šo veidu politikas atšķiras ar saviem mērķiem.

Par demogrāfisko jeb iedzīvotāju politiku tiek dēvēts paņēmieni kopums iedzīvotāju skaita un tā pieauguma tempu, kā arī paaudžu nomaīņas pakāpes regulēšanai valsts mērogā. Tāda nepieciešamība nerodas visās valstīs un nemēdz pastāvēt visos vēstures posmos. Turklāt šīs politikas mērķi katrā gadījumā mēdz būt ļoti atšķirīgi: jaunattīstības valstīs tiecas mazināt iedzīvotāju pieauguma tempus, ierobežojot dzimstību, un to dažkārt veic ar metodēm, ko var uzskatīt par iejaukšanos ģimenes dzīvē, piemēram, Ķīnā.

Retāk sastopama nepieciešamība veicināt dzimstību. Ar aborta aizliegumiem to mēģināja 30.—40. gados PSRS, vēlāk Rumānijā, ar materiālo palīdzību ģimenēm — savulaik Francijā, Ungārijā un citās Viduseiropas un Austrumeiropas valstīs. Pasākumu rakstura un saņēmēja dēļ, kā arī lai atšķirtu no iedzīvotāju pieauguma mazināšanas pasākumiem, to dēvēja par **ģimenes politiku**.

Latvijā jau kopš 90. gadu vidus pastāv vajadzība pēc tieši demogrāfiskās politikas, tomēr ar pretēju mērķi kā "trešajā" pasaulē. Draudīgi straujā pasaules iedzīvotāju skaita pieauguma dēļ dzimstības veicināšana starptautiskajās organizācijās nav populāra, it īpaši, ja tā prasa budžeta izdevumu palielinājumu patērētājiem. Iespējams tādēļ atjaunotās Latvijas Republikas valdību un partiju programmās demogrāfiskās politikas jēdziens un mērķis palielināt dzimstību vai nodrošināt paaudžu nomaīņu neparādās. Tiesa, 1991. gadā pēc valdības pasūtījuma tika izstrādāts nacionālās programmas "Latvijas iedzīvotāji" projekts ar mērķi: "nodrošināt latviešu nācijas skaitlisko atjaunošanu, kā arī Latvijas iedzīvotāju kvalitatīvā sastāva (pēc veselības, izglītības, kultūras līmeņa un tikumības) uzlabošanu visā valsts teritorijā". Tomēr šo projektu valdība neizskatīja un nepieņēma, jo tā pēc savas būtības var būt tikai investīciju programma, bet līdzekļi bija ierobežoti, un tos uzskatīja par liederīgāku izmantot politisko un saimniecisko reformu īstenošanai.

1995. gada 19. jūlijā tika pieņemts Ministru kabineta rīkojums nr. 391 "Par demogrāfiskās situācijas uzlabošanu". Tajā gan bija atkārtots jau minētais mērķis, bet paredzētie pasākumi — dažādām ministrijām sagatavot ierosinājumus par atsevišķiem pasākumiem — nevarēja nodrošināt mērķa sasniegšanu, pat ja tie visi būtu izpildīti, kas tomēr nenotika, piemēram, obligātas veselības mācības ieviešana skolās. 1997. gadā abu tajā veidoto valdību deklarācijās pirmo reizi bija ietverts punkts līdz 1998. gada janvārim izstrādāt pasākumu programmu demogrāfiskās situācijas atveseļošanai, bet tā izpildei līdzekļi netika paredzēti, un arī programma vēl nav izstrādāta.

Dzimstības nemitīgā mazināšanās visu 7 gadu laikā pēc neatkarības atjaunošanas liecina, ka Latvijā izvēlēta sociālā politika nespēj kompensēt mērķtiecīgas demogrāfiskās politikas trūkumu.

Sociālās politikas mērķi minētajā plašākajā nozīmē valdības deklarācijās vispār nav formulēti, un tas, protams, kavē visu sociālās jomas nozaru attīstību. Istenojamie **sociālās drošības** pasākumi atbilst vienīgi sociālās politikas jēdzienam šaurākā nozīmē — kā materiāli un sociāli vājāko grupu aizsardzība. Šim nolūkam darbojas pabalstu sistēma minimālā iztikas līmeņa nodrošināšanai visiem iedzīvotājiem. Kā zināms, ir 3 veidu pabalsti:

universālie visiem legālajiem valsts iedzīvotājiem bērna piedzimšanas gadījumā, bērna kopšanai līdz 1,5 un 3 gadiem, ģimenes pabalsts bērniem līdz 15 gadiem, atlīdzība bērnu aizbildņiem un audžuģimenēm, invaliditātes un apgādnieka zaudējuma pensijas. Šai grupai pieskaitāmi arī ienākuma nodokļa atvieglojumi par apgādājamiem; universāla ir arī bezmaksas vispārējā izglītība un arstniecība bērniem;

apdrošināšanas pabalsti maternitātes, slimības, bezdarba un pensionēšanās gadījumos;

pašvaldību sociālā palīdzība trūcīgajām ģimenēm, atkarībā no viņu sastāva un ienākumu līmeņa, ko papildina līdzīga rakstura nevalstisko organizāciju **labdarība**.

Universālie pabalsti pēc sava rakstura pienākas vislielākajam cilvēku skaitam, tādēļ valsts taupības nolūkos ierobežo šo pabalstu apjomu un saņēmēju skaitu. Latvijā ģimenes pabalsti 3 gados ar vislielāko pirktpējas krišanos saglabājas nemainīgi un ir stipri zaudējuši savu lomu ģimenes budžetā.

Tikai 1996. gada vidū pabalstu vidējais apjoms par 40% pieauga, pateicoties tā palielinājumam atkarībā no bērnu dzimšanas secības. Līdz šim nemainīgs palicis bērnu kopšanas pabalsts, ko paredzēts palielināt tikai šī gada vidū. Savukārt maternitātes pabalsts kopš 1997. gada sākuma zaudējis pierību universālajiem un pārvērsts par sociālās apdrošināšanas pabalstu, kas ir atkarīgs no paša saņēmēja iepriekš veiktajām iemaksām. Jūtami palielināts ir vienīgi vienreizējais bērna piedzimšanas pabalsts, kam ir vismazākais, turklāt pagaidām sarūkošs saņēmēju skaits.

Universālo pabalstu apjoma relatīvā mazināšanās ir novedusi pie daudzējādām nevēlamām **sekām**. Ģimenes pabalstu nozīmības mazināšanās ģimenes budžetā, salīdzinot ar darba samaksu, ir viens no būtiskajiem bērnu skaita ierobežošanas un tālāk dzimstības krišanās cēloņiem. To veicina arī bērna kopšanas pabalsta saņemšanas nosacījumi: tikai pilnu darba laiku nestrādājošajiem vecākiem. Šo iemeslu dēļ daudzas ģimenes ar bērniem nonāk trūcīgo kategorijā un ir spiestas meklēt sociālo palīdzību. Tā ietaupījums budžetā uz universālo pabalstu rēķina tiek zaudēts pabalstos arvien lielākam skaitam maznodrošināto.

Tādējādi atbalsts aktīvai, sabiedrībai vēlamai darbībai tiek pielīdzināts palīdzībai jaunajos apstākļos sekmīgi darboties nespējīgajiem — mazāk izglītotiem, mazāk uzņēmīgiem, arī dzeršanas dēļ pastāvīgā darbā iekārtoties nespējīgiem. Cilvēciski saprotams, ka, vairoties no šādas dzīves situācijas, cilvēki **atsakās no ģimenes papildināšanas**. Savukārt iespēja saņemt kaut mazu pabalstu bez darba nerodina cilvēkus uz aktivitāti darba meklējumos. Piemēram, 12 bērnu tēvs Marģers Martinsons var atļauties gadiem nestrādāt.

Tādēļ līdztekus paaudžu nomaīņas sašaurināšanai rodas arī **morālas sekas**. Universālo — aktīvajiem iedzīvotājiem sakārā ar viņu darbību piešķiramo pabalstu apjoma ierobežošanu un daļēja aizstāšana ar sociālo palīdzību nonāk pretrunā ar tirgus ekonomikas loģiku: cilvēku dzīves līmeņa atkarību no viņu iniciatīvas, prasmes, neatlaidības. Pretēji tai notiek gan darbīgo, gan neuzņēmīgo cilvēku ienākumu nolīdzināšana viszemākajā līmenī.

Iespēja saņemt sociālo palīdzību, pateicoties nevis darbībai, bet nabadzībai, rada arī ieinteresētību slēpt savus ienākumus, pelnīties bez darba līguma un nodokļu maksāšanas. Sabiedrības mērogā tas nozīmē **sagrozītu informāciju** par iedzīvotāju faktisko dzīves līmeni un nodarbinātību, kāda nepieciešama sociālās politikas plānošanai un tās iedarbīguma vērtēšanai. Paši neoficiāli nodarbinātie cilvēki negūst tiesības uz sociālās apdrošināšanas pabalstiem, un līdz ar to viņiem pieaug varbūtība nākotnē palikt bez jebkādiem iztikas līdzekļiem, respektīvi, kļūt pilnīgi atkarīgiem no pašvaldības vai labdarības organizāciju palīdzības.

Sociālās palīdzības pieprasītāju skaita pieaugums izraisa kopējo sociālās palīdzības izmaksu palielināšanu un pabalstu samazināšanu katram tās saņēmējam. Līdz ar to mazinās ne vien palīdzības efekts, bet ierobežota budžeta apstākļos arī iespējas palielināt universālos pabalstus, un arvien vairāk daļa ģimeņu ar bērniem nonāk mazuļģimeņu — sociālās palīdzības pretendentu skaitā. Veidojas apburtais loks, un arvien vairāk izpaužas jau minētās sekas.

Papildus tam bērniem no nabadzības lamatās iekļuvušām ģimenēm, kā zināms, pieaug **attīstības un veselības traucējumu varbūtība**, tiek ierobežota iespēja mācīties, apgūt arodu un dabūt darbu. Apstākļu spiesti šādi bērni vieglāk ļaujas seksuālai izmantošanai vai iesaistās noziedzīgās grupās, vairāk pakļauti infekcijas slimībām. Citi, palikuši bez pienācīgas vecāku aprūpes, nonāk valsts un pašvaldību uzturētos bērnu namos, kuros ievietoto skaits atšķirībā no dzimušajiem nemazinās, tātad ārpus ģimenes uzturāmo bērnu īpatsvars pieaug. Jāņem vērā, ka bērnu **uzturēšanas izmaksas slēgtās iestādēs** desmitiem reizi pārsniedz ģimenē izmaksājamo ikmēneša pabalstu apjomu: bērnu namā 130—160 Ls mēnesī, mazgadīgo likumpārkāpēju skolā aptuveni 400 Ls.

Tātad nepietiekamais valsts atbalsts ģimenēm ar bērniem noved pie valsts tiešo izmaksu palielināšanas nabadzības izraisīto seku kompensēšanai. Tomēr tas nespēj atsvērt pilnvērtīgu audzināšanu ģimenē ar atbilstoši augstāku darbības līmeni un citu **darbīespēju kvalitāti**. Šādu bez izglītības palikušo, kvalificētam darbam nepiemēroto, potenciālo bezdarbnieku īpatsvars Latvijā jaunāko paaudžu vidū gan ir daudzkārt mazāks par pilnvērtīgiem augušiem, tomēr tā tālāka palielināšanās radītu papildu slogu budžetam un kavētu kopējo attīstību.

Lai turpmāk nepieļautu pašreizējās sociālās politikas daudzveidīgās nevēlamās sekas, pasīvā sociālās drošības pabalstu izmaksu iedzīvotājiem, kas paši nespēj sev sagādāt iztiku, jāaizstāj ar **aktīvu sociālo politiku**, kas būtu vērsta uz trūcīgo iedzīvotāju skaita tālākā pieauguma novēršanu un samazināšanu. Savā veidā tas notiek jau tagad, apzinīgiem vecākiem ierobežojot bērnu skaitu ar tādu aprēķinu, lai nenāktu trūcīgo kārtā un varētu sagādāt katram bērnam pilnvērtīgu uzturu, attīstību un izglītību. Vairumam iedzīvotāju pie pašreizējā darba samaksas līmeņa un diferenciacijas tas gan nozīmē audzināt mazāk par paaudžu nomaīņai nepieciešamajiem vidēji 2—3 bērniem ģimenē.

Savukārt valdība jau rēķinās ar dzimušo skaita samazināšanu, jo, pateicoties tai, var ietaupīt uz ģimenēm izmaksājamo pabalstu kopapjomu un izglītības finansējuma rēķina, īpaši pārejot uz maksu pēc skolēnu skaita. Šāda "taupības politika" ar nelabvēlīgu ietekmi uz iedzīvotāju ataudzi ir uzskatāma par slēptu demogrāfisko politiku ar tautas saglabāšanai pretējiem mērķiem. Tomēr jāreķinās, ka sociāli apgādājamo sabiedrības locekļu īpatsvara samazināšana uz bērnu rēķina ved uz iedzīvotāju sastāva novecošanos, kuras **ekonomiskās sekas** tiks sevi manīt, niecīgajam dzimušo skaitam izejot darbības vecumā, bet pašreiz aktīvajiem — sasniedzot pensijas vecumu. Tādējādi līdzšinējā sociālās drošības sistēma nav piemērota pieņemtā demogrāfiskās politikas mērķa sasniegšanai. Tas lieku reizi apliecina, ka sociālā politika šaurā izpratnē nevar aizvietot demogrāfisko.

Lai Latvijā atjaunotu **paaudžu nomaīņai nepieciešamo** dzimstības līmeni, kā arī katra dzimušā veselību un izglītošanu atbilstoši mūsdienās pieprasītajam darbības kvalifikācijas līmenim, vajag:

1) palielināt universālo pabalstu līmeni ģimenēm līdz apjomam, kas sedz aptuveni pusi bērna primāro vajadzību apmierināšanai nepieciešamo izdevumu, un neierobežot vecāku nodarbinātību pabalstu saņemšanas dēļ; tas mazinātu varbūtību šīm ģimenēm kļūt mazuļģimeņu tieši viņu papildināšanas dēļ, atbrīvotu no nedrošības par ienākumu gūšanu un pensijas saņemšanu nākotnē, bet neatbrīvotu no pienākuma daļēji apgādāt un pilnībā aprūpēt bērnus;

2) palielināt finansējumu visu līmeņu izglītībai un nodrošināt pamatskolu sasniedzamību, lai visi bērni tiktu attīstīti kā intelektuāli, tā ētiski, lai viņi apgūtu prasmi uzturēt veselību un veidot labvēlīgas attiecības ar citiem cilvēkiem, būtu gatavi apgūt profesiju un piedalīties sabiedrības parvaldē, tas radītu drošu pamatu gan modernās tautsaimniecības attīstībai, gan valsts aizsardzības spējām, turklāt ļautu samazināt izdevumus nepilngadīgo noziedzības apkarošanai;

3) radīt labvēlīgus apstākļus jaunu darba vietu radīšanai kā galvenajam iedzīvotāju iztikas un labklājības pamatam, mazinot vajadzību pēc sociālās drošības tīkla; vienlaikus tas nozīmētu nodokļu masas pieaugumu sociālās politikas pasākumu finansēšanai;

4) nodrošināt vidējās darba samaksas palielināšanu, kas palielinātu iedzīvotāju pirktpēju un maksātspējīgā pieprasījuma dažādību, līdz ar to veicinot vietējo preču un pakalpojumu noietu ar atbilstošu darba vietu pieaugumu; iespējas iekārtoties labi apmaksātā darbā novērstu arī pastāvošo ekonomisko absurdu, ka nabadzīgā Latvijā avansē bagātās rietumvalstīs, atļaujot saviem līdz darbības vecumam uzturētajiem un izglītajiem jauniešiem strādāt un vairo darba devēju peļņu ārpus zemes, kas sākotnēji ieguldījusi līdzekļus un vecāku pūles viņu sagatavošanā darbam;

5) palielināt pensijas vecākajām pensionāru paaudzēm, lai tām nevajadzētu dzīvot uz savu pieaugušo bērnu rēķina, atraujot līdzekļus jaunākās paaudzes audzināšanai; arī tas sekmei iedzīvotāju pirktpējas celšanos ar jau minēto labvēlīgo ietekmi uz ražošanu un nodarbinātību.

Šādas pasākumu kopuma īstenošanas nosacījumu radīšana skar visas tautsaimniecības norises un pārvaldes institūciju rīcības saskaņošanu, bet tas pats agri vai vēl būs nepieciešams līdzšinējā sociālās politikas pieļautā nabadzības pieauguma un tās izraisīto sarežģījumu risināšanai. No visiem viedokļiem, ir izdevīgāk ātrāk pievērsties mērķtiecīgas demogrāfiskās politikas un tai pretrunīgās sociālās politikas (vārda pilnā nozīmē) īstenošanai.

* Referāts nolasīts 23. janvārī Latvijas Zinātņu akadēmijas sēdē, kas bija veltīta LATVIJAS IEDZĪVOTĀJU ATAUDZEI. Publicēts "Latvijas Vēstnesī".

Astronomiskais kalendārs 1998

Jauna grāmata

Starp daudzajiem sievietēm, vīriešiem, dārzkopjiem, konservētājiem u. c. veltītajiem 1998. gada kalendāriem nevajadzētu palaist garām neievērotu Astronomisko kalendāru. Kaut vai tādēļ, ka tas ir viens no retajiem **tiešām populārzinātniskajiem**, pretstatā astroloģiskiem, horoskopu u. c. **uz zinātniskumu pretendējošiem** kalendāriem.

No Astronomiskā kalendāra gribas pieminēt vienu bēdīgu un vienu priecīgu ziņu. Bēdīgā ir tā, ka 1998. gadā Latvijā nebūs redzams neviens Saules un Mēness aptumsums. Priecīgā — pirmo reizi lasītājiem ir iespējams secīgi iepazīties, kā tad noritēja Ventspils Starptautiskā Radioastronomijas centra 32 m antenas pārņemšana un savešana darba kārtībā. Tas ir E. Bervalda un P. Sikas sastādītais "Ventspils 32 m antenas darbības atjaunošanas kalendārs". Ar tā palīdzību atgriezīsies divās gandrīz vai dramatiskās 1994. gada jūlija dienās.

19. jūlijs '94. Latvijas Ministru kabinets pieņem rīkojumu 392-par bijušā padomju armijas īpašuma Irbenē, arī 32 metru un 16 m antenas, nodošanu Latvijas Zinātņu akadēmijas valdījumā.

Komentārs. Mūs, dažus Ministru kabineta sēdes priekšvēstulē gaidošos "ieinteresētos", šī priecīgā, ilgi gaidītā un vairs necerētā ziņa sasniedza ap deviņiem vakarā, sēdē beidzoties. Toreizējais izglītības un zinātnes ministrs J. Vaivads garāmejojot pavēstīja apmēram šādus vārdus: "Mēs nolēmām, ka, ja jau jums tik briesmīgi

tās antenas vajadzīgas, tad ņemiet arī." Diemžēl mums vēl šodien nezināmu iemeslu dēļ šī rīkojuma oficiālu norakstu izdevās saņemt tikai apmēram divus mēnešus pēc tam, kad vajadzēja pārņemt pašu objektu.

22. jūlijs '94. 12^h45^m Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidenta akadēmika Tāļa Millera norīkotā komisija uzsāk bijušā superslēpenā objekta pārņemšanu. 18^h00^m to jau atstājis pēdējais Krievijas armijas kareivis, bet apsardzi pārņēmuši Ventspils bataljona zemessargi.

Komentārs. Patiesībā šis Ventspils antēnu izšķirošās dienas notikumi risinājās dramatiskāk. Ap 8^h00^m Ventspils antenu pārņemšanas "štābā" pie LZA prezidenta Tāļa Millera gaisotne bija saspīnāta.

Bija skaidrs, ka oficiāli Ministru kabineta rīkojums, ja tāds vispār ir, šīnā dienā netiks saņemts. Pēdējais zvans uz Irbeni savukārt pārliecināja, ka stingri tiks ievērots iepriekšsastādītais grafiks un 11^h00^m pēdējais Krievijas armijas kareivis atstās savu dislokācijas vietu bijušā karaspēka daļā neatkarīgi ne no kā. Ar ko toreiz riskēja akadēmiskais Tālis Millers, zina tikai viņš pats, bet augstākais desmit minūšu laikā tapa rīkojums par objekta pārņemšanas komisijas sastāvu, kurai nekavējoties tika uzdots izbraukt veikt savus pienākumus. Ne tik riskētgrīboši bija komisijas locekļi, jo no sešiem pārstāvjiem 9^h30^m prezidenta volgā uz Irbeni izbrauca tikai divi.

Gribot negribot pēc ierašanās objektā ap 12^h30^m bija jāšak ar mānīšanos, paskaidrojot, ka ar mašīnu, kurā brauc iespaidīgā Zinātņu akadēmijas pārstāvniecība, gadijusies kļūme. Mēs bijām nokavējuši par apmēram pusotru stundām, bet pēdējais Krievijas armijas ģenerālstāba pilnvarotais "Zvaigznīte" pulkvedis A. Siņavskis atļāvās pajokot, ka mūsu rīcībā vēl bijušas 15 minūtes, kuras viņš nolēmis pagaidīt. Un tikai tad kļuva skaidrs, kas būtu noticis, ja mēs būtu ieradusies, teiksim, pēc pusstundas. Ne tikai uz meža ceļiem, grantētā Ances—Irbenes lielceļa, bet pat Ventspils—Kolkas šosejas malās pilnīgi atklāti stāvēja automašīnas, autoceltni, pārvietojamās elektrostacijas un cita smagā tehnika. Izrādījās, ka tās struktūras, kuru plānos bija metāllūžņu un pirmām kārtām krāsainā metāla sagāde, bija daudz nopietnāk gatavojušās "Zvaigznītes" pārņemšanai. Ja jau valdība neticēja, tad kāpēc gan viņiem būtu bijis jātic, ka "tiem trakajiem zinātniekiem šīs antenas tik briesmīgi vajag" un ka viņi tik tiešām ieradīsies objektu pārņemt un pat mēģinās to nosargāt. Šoreiz sagādnieki kļūdījās.

Un — pēdējie ieraksti publicētajā kalendārā:
27. septembris '97. Sekmīgi Saules radioastronomiskie novērojumi 11 GHz frekvencē.
28. septembris '97. Sekmīgi uztverts radiostarojums no Kasiopejas A (3C461).

Latvijas Zinātnes padomē

Pielikums
LZP ZSKK 1998. gada 22. janvāra
lēmumam

LZP Starptautisko pasākumu finansējums 1998. gadā (2. pielikums)

N. Organizācija p.k.	Projekta nosaukums, izpildītāji	Finansējums	
		pieprasītais Ls	piešķirtais Ls
1. Daļības maksa starptautiskās organizācijās			
1. Latvijas Zinātņu akadēmija	LZA biedru maksa Starptautisko zinātnisko savienību padomē T. Millers	1000 USD	600
2. Latvijas Zinātņu akadēmija	Latvijas akadēmiski izglītot sieviešu apvienības biedra maksa Starptautiskajā augstskolu sieviešu apvienībā. E. Gudriniece	680 CHF	275
3. LU Demogrāfijas centrs	Biedra maksa Starptautiskajā iedzīvotāju izpētes savienībā. P. Zvidriņš	4900 BEF	80
2. Starptautisko konferenču organizēšana			
1. Latvijas Tehnoloģiskais centrs	Starptautiska konference un inovatīvo firmu produkcijas izstāde "BALTIC DYNAMICS" (03.—06.09.98., Rīga). J. Stabulnieks.	3000	600
2. LLU Zinātnes centrs "Sigra"	Baltijas zinātniska konference "Cilvēku un dzīvnieku sevišķi bīstamo lipīgo slimību etiopatogēnēze un aparošanas aktuālie jautājumi" (14.04.98., Sigulda). A. Jemeljanovs	2700	300
3. Latvijas Lauksaimniecības universitāte	Starptautisks seminārs "Doktorantūra un tās attīstība Ziemeļvalstīs" (07.—08.05.98., Jelgava). A. Markevica	770	400
4. Latvijas Zinātņu akadēmija	Starptautisks seminārs "Nacionālā identitāte un Eiropas vizija. Latvijas piemērs" (20.—21.03.98., Rīga).	500	400
3. Piedalīšanās starptautiskās konferencēs			
1. Kardioloģijas institūts	2. Starptautiskā konference "Work environment and cardiovascular diseases" (22.—25.03.98., Izraēla). V. Dzērve	340 USD	205
2. LU Fizikas institūts	2nd International Conference on Bioelectromagnetism (15.—19.02.98., Austrālija). M. Lubāne	675 AUD	265
3. LU Fizikas institūts	2nd International Conference on Bioelectromagnetism (15.—19.02.98., Austrālija). T. Kalniņš	657 AUD	265
4. LU Mikrobioloģijas un biotehnoloģijas institūts	Starptautisks simpozījs "Biochemical Principles and Mechanisms of Biosynthesis and Biodegradation of Polymers" (03.—05.06.98., Vācija). Z. Gerberga	500 DEM	165
5. LU Mikrobioloģijas un biotehnoloģijas institūts	Starptautisks simpozījs "Biochemical Principles and Mechanisms of Biosynthesis and Biodegradation of Polymers" (03.—05.06.98., Vācija). Z. Kizlo	250 DEM	85
6. RTU BF Konstruktīvu aprēķinu profilinstitūts	5. Starptautiskā konference "Structures Under Shock and Impact" (SUSI-98) (24.—26.06.98., Grieķija). R. Rikards	420 GBP	300
7. RTU BF Konstruktīvu aprēķinu profilinstitūts	NATO Advanced Study Institute konference "Mechanics of Composite Materials and Structures" (12.—24.07.98., Portugāle). R. Rikards	400 USD	240
8. Latviešu folkloras krātuve	Starptautiskās Etnoloģijas un folkloras asociācijas 6. konference (20.—26.04.98., Nīderlande). D. Bula un A. Pūtelis	200 (2 cilv.)	200 (2 cilv.)
9. Filozofijas un socioloģijas institūts	Starptautiskās Etnoloģijas un folkloras asociācijas 6. konference (20.—26.04.98., Nīderlande). A. Misāne	200	100
10. Filozofijas un socioloģijas institūts	Starptautiskās Etnoloģijas un folkloras asociācijas 6. konference (20.—26.04.98., Nīderlande). A. Priedīte	200	100
11. LU Bioloģijas institūts	XXII International Ornithological Congress (17.—22.08.98., Dienvidāfrika). M. Janaus	495 USD	295
12. LU Bioloģijas institūts	XXII International Ornithological Congress (17.—22.08.98., Dienvidāfrika). J. Viksne	495 USD	295
13. LU Mikrobioloģijas un biotehnoloģijas institūts	Starptautisks simpozījs "Stability and stabilisation of biocatalysts" (19.—22.04.98., Spānija). M. Beķers	365 USD	220
14. Valsts Dobeles dārzkopības selekcijas un izmēģinājumu stacija	International Cherry Breeding Anniversary Conference (16.—19.06.98., Ungārija). S. Ruisa	260 USD	160
15. RTU Ķīmijas tehnoloģijas fakultāte	Krievijas Akadēmiskās bibliotēkas rīkotā konference par bibliotēku fondu konservācijas un restaurācijas jautājumiem (16.—18.02.98., Krievija). I. Erinovska	50	50
16. RTU Valodu departaments	Starptautiskā Viskrievijas zinātniski metodiskā konference "Svešvalodu mācīšana XXI gadsimtā: problēmas un perspektīvas" (03.—04.02.98., Krievija). D. Rumpīte	100 USD	60
17. RTU Valodu departaments	Starptautiskā zinātniski metodiskā konference "Languages for Specific Purposes and Academic Purposes. Integrating Theory and Practice" (06.—08.03.98., Īrija). D. Rumpīte	110 USD	70
18. RTU ASTF Vides modelēšanas centrs	Starptautiska konference "Groundwater Quality: Remediation and Protection" (21.—25.05.98., Vācija). A. Spalviņš un R. Janbickis	1980 DM (2 cilv.)	600
19. LU Eksperimentālās un klīniskās medicīnas institūts	III Starptautiskais Patofizioloģijas kongress (28.06.—03.07.98., Somija). N. Švinka	420 USD	255
20. LU Eksperimentālās un klīniskās medicīnas institūts	III Starptautiskais Patofizioloģijas kongress (28.06.—03.07.98., Somija). L. Plakane	420 USD	255
21. RTU ĶTF Polimēru materiālu institūts	ICOM Konservācijas komitejas rīkotais seminārs par Konservācijas un restaurācijas apmācības zinātniskajām problēmām (16.—18.04.98., Somija). M. Dzenis	95	95
22. RTU ĶTF Polimēru materiālu institūts	ICOM Konservācijas komitejas rīkotais seminārs par Konservācijas un restaurācijas apmācības zinātniskajām problēmām (16.—18.04.98., Somija). S. Reihmane	95	95
23. RTU Biomateriālu un biomehānikas profilinstitūts	Eiropas Biomehānikas savienības konference (08.—11.07.98., Francija). I. Knēts	2500 FRF	250
24. RTU Automātikas un skaitļošanas tehnikas fakultāte	VIII Starptautiskais Lēmumu teorijas un pielietojumu darba grupas seminārs (25.—27.02.98., Austrija). A. Borisovs	35	35
25. Latvijas Organiskās sintēzes institūts	15. Vilhelma Bernharda Eiropas radošs seminārs par šūnas kodolu (12.—17.02.98., Kanāda). N. Sjakste	150 USD	90
26. Polimēru mehānikas institūts	Eiropas kompozitmateriālu konference (03.—06.07.98., Itālija). V. Štrauss	285	265
27. LLU Lauksaimniecības fakultāte Augkopības katedra	Starptautiska konference "International Symposium on Breeding of Protein and Oil crops" (01.—04.04.98., Spānija). J. Driķis	300 USD	180
28. LLU Pārtikas tehnoloģijas fakultāte	Starptautiska zinātniska konference "Pārtikas zinātņu, tehnoloģiju un iekārtu attīstība — 98" (14.—16.05.98., Bulgārija). E. Strautniece	75	75
28. LLU Pārtikas tehnoloģijas fakultāte	Starptautiska zinātniska konference "Pārtikas zinātņu, tehnoloģiju un iekārtu attīstība — 98" (14.—16.05.98., Bulgārija). D. Kārklina	75	75
29. LLU Pārtikas tehnoloģijas fakultāte	Starptautiska zinātniska konference "Pārtikas zinātņu, tehnoloģiju un iekārtu attīstība — 98" (14.—16.05.98., Bulgārija). L. Skudra	75	75
30. Latvijas Lauksaimniecības universitāte	10. Eiropas putnkopības konference (21.—26.06.98., Izraēla). P. Andersons	380 USD	230
31. Latvijas Koksnes ķīmijas institūts	Starptautisks simpozījs "Biochemical Principles and Mechanisms of Biosynthesis and Biodegradation of polymers" (03.—06.06.98., Vācija). M. Leite	500 DEM	165
32. LU Cietvielu Fizikas institūts	The 20th International Conference on Statistical Physics (20.—24.07.98., Francija). V. Kuzovkovs	1600 FRF	160

Turpinājums 4. lpp.

DISKUSIJA

Vienpakāpju vai divpakāpju zinātnisko grādu sistēmu Latvijā?

Domas par šo jautājumu dalās. A. Balklava rakstā 12. janvāra "Zinātnes Vēstnesī", gluži kā daudzu citu vienpakāpju zinātnisko grādu sistēmas aizstāvju argumentācijā, ir divi galvenie trumpji: 1) nav racionāli tērēt laiku habilitācijas darba noformēšanai, 2) daudzās pasaules valstīs ir tikai viens zinātniskais grāds — doktora grāds. Tāpat tiek apelēts pie iespējām novērtēt zinātnieku pēc viņa publicēto darbu saraksta.

Nu, ko, ja ar to pietiek, tad kāpēc vispār vajadzīgi jebkādi zinātniskie grādi? Pirmā grāda iegūšanai taču tāpat tiek "tērēts" laiks. Kaut gan ikviens, kas rakstījis savu disertācijas darbu, zina, ka ir milzīga atšķirība starp zinātniska raksta rakstīšanu un disertācijas noformēšanu. Pirmajā gadījumā nepieciešams apkopot un izanalizēt informāciju par kādu visai šauru "lauciņu" zinātnē, kamēr disertācijas rakstīšanai nepieciešama prasme analizēt problēmu, sarežģīt kop-sakarības un sava pētījuma vietu pasaules zinātnes kontekstā, izvērtēt jaunuma elementus un prast izdarīt secinājumus. Pie tam darbs tiek pakļauts daudz rūpīgākai ekspertīzei nekā to dara daudzu žurnālu redakcijas, un nepieciešams aizstāvēt savu zinātnisko pētījumu rezultātus atklātā diskusijā. Tātad — **disertācijas rakstīšanas un aizstāvēšanas process reizē ir arī mācību un vērtību pārvērtēšanas process.**

Nav taisnība tiem, kas apgalvo, ka pastāv nepieciešamība rakstīt disertāciju habilitētā doktora grāda iegūšanai, jo pastāvošā kārtība to neprasa. Tātad — ko īsti vēlēs panākt tie, kas negrib vai nespēj habilitēties? Vairumā gadījumu tas ir pavisam vienkārši — sociālismu zinātnē — atņemt un pārdaļīt! Atņemt habilitētā doktora grādu tiem, kas to ir ieguvuši, vienlaikus sevi paaugstinot, ja pašam šī zinātniskā grāda nav! Protams, ka runa nav par to, ka ārzemnieki nesaprot, ko nozīmē termins habilitētais zinātņu doktors! Varētu domāt, ka Vācijas universitāšu profesori ir cietēji šī paša iemesla pēc un tieši tāpēc viņiem ir grūti iegūt starptautiskus grantus! Tad kāpēc habilitētā grāda īpašniekam Latvijā būtu jāuztraucas par to, ka ASV nav habilitētā zinātņu doktora grāda?

Nav taisnība arī tā, ka habilitācija aizņem tik daudz laika, ka neatliek laika starptautisko grantu pieteikumu un publikāciju rakstīšanai, jo cik tad zinātnieku Latvijā gadā vispār habilitējas? Daži katrā nozarē! Un, kā likums, tieši jaunie habilitētie zinātnieki ir arī visveiksmīgākie finansējuma piesaistītāji saviem pētījumiem. Pārējiem — tiem, kuri habilitācijas procesā nepiedalās un, tātad, nav arī aizņēmti rakstu darbos, diezgan kāpēc nav laika un varēšanas arī šādus grantu pieteikumus uzrakstīt.

Un, visbeidzot, ja Latvijas zinātnes galvenā problēma ir — būt vai nebūt habilitācijai, tad ir jājautā — cik zinātniekiem habilitācija ir bijusi par šķērslī viņa zinātniskajai izaugsmei? Šo rindīņu autors ir pārliecināts, ka vaina jau nav habilitācijas procedūrā, bet gan pretendentu nevarībā. Bet — kas grib vizināties, tam arī ragaviņas pašam jāvelk!

Dr. hab. ķīm. Ivars KALVIŅŠ

KONKURSS

LATVIJAS UNIVERSITĀTES FIZIKAS INSTITŪTS

izsludina konkursu uz trim vakantajām laboratorijas vadītāju vietām:

1. Fizikālās hidromehānikas laboratorijas vadītājs,
2. Siltuma un masas pārnese laboratorijas vadītājs,
3. MHD tehnoloģijas laboratorijas vadītājs.

Dokumenti atbilstoši "Nolikumam par vēlēšanām administratīvajos amatos Latvijas Universitātē" jāiesniedz LU Fizikas institūta Personāla daļā (Miera 32, Salaspils-1, LV-2169, tālr. 2944700). Iesniegšanas termiņš — viens mēnesis no sludinājuma publicēšanas dienas.

LU FILOZOFIJAS UN SOCIOLOĢIJAS INSTITŪTS

izsludina konkursu uz šādām vakantajām štata vietām:

asistents — 1 vieta (specialitāte — sociālā antropoloģija);
vadošais pētnieks — 3 vietas (specialitāte — filozofijas vēsture).

Dokumenti iesniedzami LU Filozofijas un socioloģijas institūta atbildīgajai sekretārei Rīgā, Akadēmijas laukumā 1, 506. istabā. Tālr. 7229208.

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAS FIZIKĀLĀS ENERĢĒTIKAS INSTITŪTS

izsludina konkursu uz šādu vakantu vietu:

asistents — 1 vieta (specialitāte — enerģētiskās sistēmas un kompleksi).

Dokumenti iesniedzami mēneša laikā no sludinājuma publicēšanas brīža Rīgā, Aizkraukles ielā 21, 234. istabā. Tālrunis uzziņām — 2558875.

LŪGUMS

16. janvārī senatora Augusta Lēbera piemiņai un prof. Dītriha Andreja Lēbera 75. dzimšanas dienai veļtītās svinīgās sanāksmes laikā Latvijas Zinātņu akadēmijā noklādis izdevuma "Latvijas Senāta spriedumi, 1918—1940" septītais sējums. Attradēju lūdzam to nogādāt LZA prezidija sekretariātā, tālr. 7223931.

Turpinājums no 3. lpp.

N. Organizācija p.k.	Projekta nosaukums, izpildītāji	Finansējums	
		pieprasītais Ls	piešķirtais Ls
33. Neorganiskās ķīmijas institūts	X Krievijas simpozijis par rastra elektronu mikroskopiju un cietvielu analītiskām pētīšanas metodēm (07.—11.06.97., Krievija). N. Zaporina	30	30
34. Nacionālais Botāniskais dārzs	Starptautiska konference "Ecological risks and prospects of transgenic plants, where do we go from here? A dialogue between biotech industry and science" (29.—31.01.98., Šveice). L. Višņevska	145,72	120
35. LU Fizikas institūts	6. Starptautiskais simpozijis TATF 1998 (18.—20.03.98., Vācija). M. Zaķe	900 DEM	220
36. LU Elektronikas un datorzinātņu institūts	Starptautiskā konference "Programmable Devices and Systems" (PDS '98) (24.—25.02.98., Polija). A. Kalnbērziņa	60 USD	40
37. LU Elektronikas un datorzinātņu institūts	Starptautiskā konference "Programmable Devices and Systems" (PDS '98) (24.—25.02.98., Polija). J. Timohoviča	60 USD	40
38. RTU Konstruktīvu aprēķinu profilinstitūts	IV Pasaules kongress par datormehāniku (29.06.—02.07.98., Argentīna). J. Barkanovs	550 USD	300
4. Starptautiskā sadarbība			
1. LU Biomedicīnas pētījumu un studiju centrs	Starptautiskās sadarbības projekts ar Volkswagen-Stiftung (15 000 Ls gadā). E. Jankevics	1500	600 (1. puse no piešķirtā finansējuma)
2. LU Biomedicīnas pētījumu un studiju centrs	Starptautiskās sadarbības ar UNESCO par pētniecības centra izveidi Rīgā. E. Grēns	590 USD	350

Akad. I. KNĒTS,

LZP Zinātnes starptautiskās koordinācijas komisijas vadītājs

DISERTĀCIJU AIZSTĀVĒŠANA

1998. gada 19. februārī plkst. 13.00 DPU Promocijas padomes pedagoģijas nozarē mācīšanas metodikas apakšnozarē atklātājā sēdē Daugavpils, Vienības ielā 13, 424. auditorijā

MIHAILS PUPINŠ

aizstāvēs disertāciju "Dzīvu abinieku un rāpuļu izmantošana bioloģijas mācīšanā" pedagoģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Ar disertāciju var iepazīties DPU zinātniskajā bibliotēkā.
Recenzenti: Dr. habil. paed., prof. E. Šapokene, Dr. paed. V. Buhvalovs, Dr. paed., doc. E. T. Vaivode.

1998. gada 24. februārī plkst. 13.00 LZA Fizikālās enerģētikas institūta Mazajā zālē, Rīgā, Aizkraukles ielā 21, notiks Habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā habilitācijas darbu habilitētā inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

Dr. ing. JANS KAPALA

(Polijas Zinātņu akadēmijas Vides veidošanas inženierzinātņu institūts)

par tematu "Energoietilpīgas rūpniecības kaitīgo izmešu samazināšanas kompleksie pētījumi".

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing., prof. A. Krēslis, Dr. sc. hab., prof. J. Konieczynski (Polija), Dr. rer. oec. habil., prof. W. Reisner (Vācija).

1998. gada 24. februārī plkst. 15.00 LZA Fizikālās enerģētikas institūta Mazajā zālē, Rīgā, Aizkraukles ielā 21, notiks Habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā promocijas darbu inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

IVARS KUDREŅICKIS

(Latvijas Universitāte)

par tematu "Latvijas enerģētikas attīstības problēmas: ekoloģiski ekonomiskie kompleksie pētījumi, izmantojot datormodelēšanas metodes".

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing., prof. N. Zeltiņš, Dr. habil. sc. ing. D. Turlajs, Dr. phys. J. Āboliņš.

1998. gada 25. februārī plkst. 15.00 LU Datorzinātņu nozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Dzērbenes ielā 14, aud. A promocijas darbu datorzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

VILNIS LIEPIŅŠ

par tematu "Augstas izšķiršanas spējas spektrālā analīze, pielietojot bāzes funkciju adaptācijas pieeju".

Recenzenti: Dr. habil. dat. J. Artjuhs, Dr. habil. dat. Ē. Hermanis, Dr. inž. P. Misāns.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU Elektronikas un datorzinātņu institūta bibliotēkā Dzērbenes ielā 14.

1998. gada 25. februārī plkst. 13.00 LZA Fizikālās enerģētikas institūta Mazajā zālē, Rīgā, Aizkraukles ielā 21, notiks Habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā habilitācijas darbu habilitētā inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

Dr. sc. ing. SERGEJS PETROVS

(Rīgas Tehniskā universitāte)

par tematu "Informatīvās induktortipa elektriskās mašīnas ar paplašinātām funkcionālām iespējām".

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing., prof. J. Dirba, Dr. habil. sc. ing., prof. N. Levins, Dr. habil. sc. ing., prof. Z. Sika.

1998. gada 25. februārī plkst. 15.00 LZA Fizikālās enerģētikas institūta Mazajā zālē, Rīgā, Aizkraukles ielā 21, notiks Habilitācijas un promocijas padomes sēde, kurā promocijas darbu inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

VILNIS KRĒSLIS

(Baltijas energosistēmu dispečeru centrs)

par tematu "Baltijas energosistēmu integrācija: attīstības un vadības metodiskās problēmas".

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing., prof. J. Barkāns, Dr. sc. ing. V. Gavars, Dr. sc. ing. I. Stuits.

Ar habilitācijas un promocijas darbiem var iepazīties pie FEI zinātniskā sekretāra.

1998. gada 24. februārī plkst. 13.00 Literatūras, folkloras un mākslas institūta Habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē Akadēmijas laukumā 1, 2. stāva zālē

ANDA KUBULIŅA

aizstāvēs monogrāfiju "Vizma Belševica" filoloģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. philol. V. Valeinis, Dr. philol. V. Nollendorfs, Dr. philol. V. Vecgrāvis.

Ar promocijas darbu var iepazīties Akadēmijas laukumā 1, 13. stāva 15. istabā.

1998. gada 24. februārī plkst. 15.00 Literatūras, folkloras un mākslas institūta Habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē Akadēmijas laukumā 1, 2. stāva zālē

RAIMONDS BRIEDIS

aizstāvēs disertāciju "Izmaiņas padomju laikā publicētajos prozas tekstos: cenzūra un teksts (1940—1990)" filoloģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. philol. LZA akad. V. Vāvere, Dr. philol. prof. G. Bibers, Dr. philol. M. Āboltiņa.

Ar promocijas darbu var iepazīties Akadēmijas laukumā 1, 13. stāva 15. istabā.

1998. gada 25. februārī plkst. 14.00 LU Bioloģijas nozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Kronvalda bulv. 4, 5. auditorijā promocijas darbu bioloģijas doktora grāda iegūšanai aizstāvēs

OTARS OPERMANIS

par tematu "Jūras piekrastē līdzojošo putnu ekoloģija".

Recenzenti: Dr. habil. biol. T. Zorenko, Dr. biol. J. Viksnis, Dr. biol. A. Mednis.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU bibliotēkā Kalpaka bulv. 4 un Akadēmiskajā bibliotēkā Rūpniecības ielā 10.

1998. gada 25. februārī plkst. 15.00 Latvijas Eksperimentālās un klīniskās medicīnas institūta, O. Vācieša ielā 4 notiks Normālās un klīniskās fizioloģijas habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēde, kurā izskatīs

Dr. med. DACES BALTIŅAS

habilitācijas darbu par tematu "Krūts vēža hormonālie aspekti" habilitētā medicīnas doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: prof., Dr. habil. med. R. Līgere, prof., Dr. habil. med. I. Zitare, prof., Dr. habil. med. J. Ērenpreisa.

Ar habilitācijas darbu var iepazīties Latvijas Eksperimentālās un klīniskās medicīnas institūta bibliotēkā O. Vācieša ielā 4.

1998. gada 27. februārī plkst. 12.00 RTU habilitācijas un promocijas padomes H-02 atklātā sēdē Rīgā, Āzenes ielā 14/24, 271. aud.

VISVALDIS ŠVINKA

aizstāvēs habilitācijas darbu par tematu "Struktūrjūtīgums trīsliņņu mālu minerālos un tā praktiskā nozīme" habilitētā inženierzinātņu doktora grāda iegūšanai.

Recenzenti: Dr. habil. chem. U. Sedmalis, Dr. habil. chem. S. Trusovs, Dr. habil. inž. A. Sadunas (Lietuva).

Ar habilitācijas darbu var iepazīties RTU Ķīmijas tehnoloģijas fakultātes bibliotēkā, Āzenes ielā 14/24.

1998. gada 27. februārī plkst. 14.00 Latvijas Lauksaimniecības universitātes Pārtikas tehnoloģijas fakultātē (Jelgavā, Lielā ielā 2), 237. auditorijā LLU Inženierzinātņu nozares pārtikas zinātņu apakšnozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē disertāciju inženierzinātņu doktora zinātniskā grāda iegūšanai aizstāvēs

ELĪNA STURMOVIČA

par tematu "Piena sūkļu pielietojums kviešu un rudzu maizes kvalitātes uzlabošanai".

Recenzenti: Dr. habil. biol., prof. M. Beķers, Dr. sc. ing. J. Laže, Dr. sc. ing., docente R. Galoburda.

Ar disertāciju var iepazīties LLU fundamentālajā bibliotēkā Jelgavā, Lielā ielā 2.

1998. gada 27. februārī plkst. 10.00 Latvijas Lauksaimniecības Universitātes Ekonomikas fakultātē (Jelgavā, Svētes ielā 18) 307. auditorijā LLU Ekonomikas nozares agrārās ekonomikas un uzņēmējdarbības ekonomikas apakšnozares habilitācijas un promocijas padomes atklātā sēdē

INĀRA STALIDZĀNE

aizstāvēs disertāciju "Reģionālā un lauku attīstība — Eiropas Savienības valstu un Latvijas pieredzes analīze" ekonomikas doktora zinātniskā grāda iegūšanai.

Recenzenti: prof. Dr. lauks. LZA Dr. h. c. LLMZA loceklis V. Striķis, prof. Dr. habil. geogr. A. Melluma, Dr. ekon. A. Jankava.

Ar disertāciju var iepazīties LLU fundamentālajā bibliotēkā Jelgavā, Lielā ielā 2.

1998. gada 27. februārī plkst. 10.00 LU Polimēru mehānikas institūta Aizkraukles ielā 23, 314. telpā notiks institūta habilitācijas

KONKURSS

LATVIJAS UNIVERSITĀTES BIOLOĢIJAS INSTITŪTS

izsludina konkursu uz institūta direktora vietu.

Pretendentiem izvirzītas prasības:

- habilitēta doktora vai doktora zinātniskais grāds,
 - institūta profilam atbilstoša kvalifikācija,
 - zinātniski organizatoriskā darba pieredze.
- Personām, kas vēlas piedalīties konkursā, jāiesniedz LU BI Personāla daļa (Salaspils, Miera ielā 3, tālr.: 944988 vai 945414) šādi dokumenti:
- direktoram adresēts pieteikums par piedalīšanos konkursā,
 - dokumentu noraksti, kas apliecina zinātniskos grādus,
 - dzīves un darba gājums (Curriculum vitae),
 - publicēto darbu saraksts,
 - institūta turpmākās darbības programma,
 - citi dokumenti, ko pretendents vēlas pievienot pieteikumam, lai pilnīgāk raksturotu savu kvalifikāciju un priekšlikumus institūta attīstībai.

Dokumentu iesniegšanas termiņš — viens mēnesis no sludinājuma publicēšanas dienas.

un promocijas padomes atklātā sēdē, kurā habilitācijas darbu inženierzinātņu habilitētā doktora zinātniskā grāda iegūšanai cietvielu mehānikas apakšnozarē aizstāvēs

JURIS JANSONS

par tematu "Polimēru kompozītmateriālu nelineāri deformēšanās procesi: eksploataācijas faktoru ietekmes izpēte, prognozēšanas metodes".

Recenzenti: Dr. habil. sc. ing. J. Tarnopolskis, Dr. habil. sc. ing. A. Skudra, Dr. habil. sc. ing. I. Knēts.

Ar habilitācijas darbu var iepazīties LU Polimēru mehānikas institūta bibliotēkā Aizkraukles ielā 23.

Latvijas Universitātes 2. Habilitācijas un promocijas padomes sēdes notiks Cietvielu fizikas institūtā Ķengaraga ielā 8, 1. auditorijā š. g. 27. februārī plkst. 9.00

L. GRIGORJEVA

(LU CFI)

aizstāvēs habilitācijas darbu "Elektronisko ierosinājumu relaksācija optoelektronikas materiālos".

Recenzenti: Dr. habil. phys., A. Ozols, Dr. habil. phys., U. Ulmanis, Dr. habil. phys., A. Truhins.

plkst. 12.00

A. KATAŠEVŠ

(RTU)

aizstāvēs promocijas darbu "Kaulaudu fototermotimulētā ekzoelektronu emisija". Darba zinātniskais vadītājs: Dr. habil. phys., prof. J. Dehtjars.

Recenzenti: akad. E. Siliņš, akad. I. Tāle, Dr. habil. phys., R. Cimdiņš.

plkst. 14.00

I. MUZIKANTE

(FEI)

aizstāvēs habilitācijas darbu "Elektroniskie stāvokļi un procesi organisko molekulu kristālos un Lengmira-Blodžeta multistrukturās".

Recenzenti: Dr. habil. phys., R. Ferbers, akad. A. Siliņš, Dr. habil. phys., D. Millers.

3. martā plkst. 10.00

M. SPRINGIS

(LU CFI)

aizstāvēs habilitācijas darbu "Defektu optiskā spektroskopija nestehiometriskos, skābekli saturošos kristālos".

Recenzenti: Dr. habil. phys., I. Lācis, Dr. habil. phys., I. Vītols, Dr. habil. phys., S. Zazuboviča (Tartu, Igaunija).

plkst. 13.00

B. BĒRZIŅA

(LU CFI)

aizstāvēs habilitācijas darbu "Eksitonu radītu defektu stimulētās rekombinācijas procesi sārnu metālu halogenīdos".

Recenzenti: Dr. habil. phys., J. Tīlis, Dr. habil. phys., S. Zazuboviča (Tartu, Igaunija), Dr. habil. phys., S. Černovs.

4. martā plkst. 9.00

V. DIMZA

(IM)

aizstāvēs habilitācijas darbu "PLZT materiāla struktūra un īpašības difūzās fāzu pārejas rajonā un to izmaiņas, leģējot ar 3d elementiem".

Recenzenti: Dr. habil. phys., J. Kļava (Francija), Dr. habil. phys., I. Vītols, Dr. habil. phys., J. Grīgass (Lietuva).

plkst. 12.00

E. ŠIDLOVSKA

(LU ĶFI)

aizstāvēs promocijas darbu "Jauns iebūvētā molekulārā klāstera modelis". Darba zinātniskie vadītāji: Dr. habil. phys., prof. A. Šlugers, Dr. habil. phys., prof. B. Zapols.

Recenzenti: Dr. habil. phys., J.R. Kalniņš, Dr. habil. phys., I. Abarenkovs (St.Pēterburga).

plkst. 14.00

L. ČUGUNOVŠ

(LU)

aizstāvēs habilitācijas darbu "Nesakārtotu cietvielu EPR spektru parametrisēšana".

Recenzenti: akad. J. Ekmanis, akad. I. Tāle, Dr. habil. phys., A. Šendriks (Krievija).

Redaktore Zaiga Kīpere.
"Zinātnes Vēstnesis".
Laikraksts iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība nr. 75.
Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība.
"Science Bulletin" Association of Latvian Scientists.

Redkolēģijas vadītājs akadēmiķis Ēvalds Mugurēvičs.
Redkolēģija: akadēmiķis Mārtiņš Beķeris, akadēmiķis Juris Ekmanis, LZA goda loceklis Jānis Graudonis,
doc. Zigrīda Goša, Oskars Martinsons, doc. Jānis Strauhmanis.
Redakcija: Rīgā, Akadēmijas laukumā 1. Tālr. 7212706.

Fakss 7821109
E pasts: lzs@ac.lza.lv
Indekss 77165.
Iespiests a/s "Preses nams" tipogrāfijā, Rīgā, Balasta dambī 3, LV-1081.
Metiens 1000 eks.